

LAOTÖÖTAJATE TÖÖ ORGANISEERIMISE AKTUAALSEID PROBLEEME
NSV TARBIJATE KOOPERATIIVIDE JAOTUSLADUDES

I. Siimon, N. Roose

Esti NSV tarbijate kooperatiivide varustamisel kaupadega etendavad tööstusettevõtete ja rajoonidevaheliste kaubabaaside kõrval käesoleval ajal küllaltki olulist osa ka tarbijate kooperatiivide juures asuvad kauba- e. jaotuslaod. 01. 01. 1983 seisuga oli meie vabariigi 23 tarbijate kooperatiivil 170 jaotusladu laopinnaga ligi 65,0 tuh. m².

Tarbijate kooperatiivide jaotusladudel on küllaltki suur ja kaalukas osa kooperatiivkaupluste kaubaga varustamisel - sisuliselt ligi pool süsteemi hulgakäibest toimub jaotusladude vahendusel. Rajoonidevaheliste kaubabaaside ja tarbijate kooperatiivide jaotusladude laokäibe struktuur on aga erinev. Kui kaubaladude mõlemate liikide laokäibe maht on enam-vähem võrreldaval tasemel, siis rajoonidevahelistel kaubabaasidel on juhtiv koht süsteemi tööstuskaupade formeerumisel; 1982. a. II kvartali andmeil moodustas see 70,6 %; tarbijate kooperatiivide jaotusladudel aga toidukaupade kaubakäibe formeerumisel - vastavalt 62,0 %. 1982. a. II kvartalis moodustas uuritavates 23 tarbijate kooperatiivis jaotusladude laokäibe osakaal jaekäibest toidukaupade osas 65,1, tööstuskaupade puhul aga 35,6 %.

Käesoleva uurimistöö ülesandeks on anda ülevaade jaotusladude materiaalsest baasist kaubavarude hoiustamise ning laotöötajate töö organiseerimise aspektist, kuna laomajanduse üldolukord ning laotöö organiseerimise paljud aspektid avaldavad otsest mõju laotöötajate tööviljakusele. Tarbijate kooperatiivide jaotusladude materiaalsele baasile hinnangu andmiseks korraldasid käesoleva artikli autorid 97 toiduainete ja 74 tööstuskaupade laos nende vaatlusi ning laotöötajate küsitlusi laotöö organiseerimise valdkonnast. Allpool esitame nende vaatlus-küsitlusandmete resultaadi.

Tarbijate kooperatiivide jaotusladude materiaalse baasi hindamisel on üheks kesksmaks küsimuseks: millistes laohoonetes kaup hoiustatakse ning kas need laohooned on kasutuskõlblikud ka tulevikus. Meie vaatlusandmeil moodustasid toidukaupade jaotusladudest spetsiaalselt ehitatud laohooned 56,7 % ladude arvust, nende osakaal laopindadest aga 62,2 %, ülejäänud laohooned asuvad selleks kohandatud hoo-

netes-ruumides. Tööstuskaupade jaotusladude kohta olid vastavad näitajad 82,4 ja 87,4 %. Küllaltki suur on väga tugevalt amortiseerunud laohoonete osakaal - toidu- ja tööstuskaupade jaotusladudest 22,3 ja 31,1 %. Kohandatud laohooneteks on endised mõisate ja veskite laod või ajutised ehitised.

Nüüdisaegne kauba laondamise tehnoloogia eeldab, et ühennimelist kaupa hoiustatakse ühes suures kompaktses ruumis. Meie poolt uuritud toidukaupade jaotusladudest 36,1 %, mille laopind moodustas 34,9 %, asuvad ühes kompaktses ruumis. Tööstuskaupade jaotusladudes on vastavad näitajad 51,4 ja 46,4 %. Nimetatud jaotuslaod kuuluvad paaril viimasel aastakümnel ehitatute hulka. Kahjuks aga kuni 2/3-s toiduainete ning kuni pooltes tööstuskaupade jaotusladudes toimub kauba laondamine enam kui ühes ruumis. Ehituslikult vanemate kaubaladude juures kuulub ühe jaotuslaos koosseisu sageli 4 - 5, isegi enam erinevat hoonet-ruumi, kusjuures ka laoskompleksist väljaspool asuvad laod ei ole haruldased. Jaotusladude liigne liigendatus avaldab negatiivset mõju nende töötajate tööviljakusele, kes väljastavad, laadivad ja transportivad kaupa.

Laotöötajate ning kõigi kauba peale-mahalaadimisega seotud töötajate tööviljakus sõltub suurel määral mehhaniseerimisest, mis võimaldab seda tööd kergendada-kiirendada. Vägaagi tähtsaks laotöö mehhaniseerimise eelduseks on autostakaadide olemasolu ladudes, seda eriti suurt töömahtu nõudvate kaupade puhul. Meie uurimuse andmeil ei olnud 34,1 % toidukaupade ning 41,9 % tööstuskaupade jaotusladudest autostakaade. Need puuduvad praktiliselt kõikides kohandatud hoonetes asuvatel ladudel. Laotöö mehhaniseerimise eelduseks on ka ladude normaalne koormatus kaubaga. Meie uurimuse andmeil kaubaritade vahed 44,3 % -s toidukaupade ning 68,9 % -s tööstuskaupade jaotusladudes ei võimaldagi mehhaniseerimisvahendite rakendamist. Väga tugevalt on kaubaga üle koormatud 17,5 % toidukaupade ja 28,4 % tööstuskaupade jaotusladudest.

Tarbijate kooperatiivide jaotusladude töö mehhaniseerimise hindamisel eristatakse kolme astet:

1) laotöö horisontaalne ning vertikaalne mehhaniseeritus (akutõstukid, elektritelferid jne.);

2) laotöö horisontaalne mehhaniseeritus (kaupluste konteinerite, ratasaluste kasutamine jne.);

3) täielik käsitsitöö.

Meie uurimuste andmeil on nüüdisaegset laotehnoloogiat rakendatud 28,9 %-s toidukaupade jaotusladudes ning nendele ladudele osanes 1982. a. II kvartalis 40,6 % vastavate jaotusladude kaubakäibest. Samaaegselt on täielikult käsitsitöö 37,1 % ladudest, millede laokäive nimetatud ajavahemikul moodustas 32,9 % toidukaupade jaotusladude laokäibest. Suhteliselt madal on laotööde mehhaniseerituse tase tööstuskaupade jaotusladudes, seda eriti füüsiliselt raskete kaupade osas, nagu majapidamistarbed, ehitusmaterjalid ja mööbel. Mehhaanilisi tõstukeid rakendatakse vaid 16,2 %-s ladudes, täielikule käsitsitööle rajaneb aga 43,3 % tööstuskaupade jaotusladude töö.

Resümeerides tarbijate kooperatiivide jaotusladude materiaalse baasi üldolukorda, peame järeldama, et kuni 2/3-s tarbijate kooperatiivide jaotusladudes rakendatakse küllaltki moodsat laotehnoloogiat, samaaegselt on aga jäänud üheks kesksemaks probleemiks ladude materiaalse baasi edasine täiustamine ladude pindala laiendamise ning laotöö edasise mehhaniseerimisega.

Paralleelselt tarbijate kooperatiivide jaotusladude materiaalse baasi olukorra uurimisega on käesolevas artiklis osutatud suurt tähelepanu jaotusladude tüpiseerimisele. See on eriti aktuaalne tükitööhinnete väljatöötamisel jaotusladude töötajate jaoks. Erialakirjanduses on laomajanduse tüpiseerimise probleemidele kahjuks suhteliselt vähe tähelepanu osutatud. Meie vabariigi tarbijate kooperatiivide jaotusladude kaubasortimendi uurimine näitas, et viimase formeerimisel on küllaltki palju juhuslikkust: näit. ühe kaubagrupi laondamine erinevates ladudes jne.

Jaotusladude tüpiseerimine kaubagruppide tunnuse alusel on vajalik, kuna:

1) laobavarustuse poolest ühesugustes tingimustes töötavatel kooperatiividel on jaotusladude arv väga erinev: Viljandi TK-s 18 jaotusladu, Kingissepa RTK-s 13, Pärnu TK-s 11, Põltsamaa TK-s 6;

2) jaotuslaod on laokäibe mahult ja töötajate arvult tagasihoidlikud. Näit. toidukaupade jaotusladude kõikide tüüpide keskmine töötajate arv on 2,4 - 2,9. Analoogiline olukord valitseb ka tööstuskaupade jaotusladudes. 14-s tööstuskaupade ja 4-s toidukaupade jaotuslaos töötab aga vaid üks inimene.

1 - 2 töötajaga väikeladude olemasolu (neid on 77), takistab normaalset kaupade liikumist ja transpordi kasutamist (üheaegne kauba vastuvõtt ja väljastamine). Laotöötajate haigestumisel on laotöö tugevasti häiritud või katkeb ajutiselt üldse. Samuti ei soodusta väikeladude olemasolu töötajate tööaja täielikku ära kasutamist.

Hulgikaubanduse laomajandust käsitlevas erialakirjanduses jaotatakse toidukaupade laod kahte gruppi:

- 1) spetsiaalse hoiustusrežiimiga toidukaupade laod;
- 2) toidukaupade üldkaubalaod.

Käesoleva artikli autorid soovivad eristada järgmisi toidukaupade jaotusladude tüüpe:

- 1) külm- ja konservide jaotuslaod;
- 2) kondiitri-bakaalkaupade jaotuslaod koos pakketsehhidega;
- 3) jookide jaotuslaod;
- 4) toidukaupade jaotuslaod (v. a. joogid - väiksematele tarbijate kooperatiividele).

Tööstuskaupade osas soovitatakse kasutada järgmisi tööstuskaupade jaotusladude tüüpe:

- 1) garderoobikaupade jaotuslaod;
- 2) kultuuri-, majapidamiskaupade jaotuslaod;
- 3) mööbli jaotuslaod;
- 4) ehitusmaterjalide jaotuslaod.

Küllaltki spetsiifilised ja aktuaalsed on jaotusladude töötajate töö organiseerimise mõningad tahud. Teatavasti on laotöötajate põhifunktsioonideks:

- 1) kauba koguseline ja kvaliteediline vastuvõtt;
- 2) kaubapartiide ettevalmistamine ning väljastamine jaevõrku;
- 3) kaubatellimuste vastuvõtmine;
- 4) laodokumentatsiooni vormistamine.

Loetletud põhifunktsioonide täitmiseks erineva kaubakäibestruktuuriga ladudes on ajakulu struktuur erinev. Autorite poolt läbiviidud küsitluse andmeil osutus üheks töömahuks operatsiooniks laodokumentatsiooni täitmine, mis toidukaupade jaotusladudes hõlmas kuni 1/2, tööstuskaupade jaotusladudes aga üle 1/3 laotöötajate tööajast (vt. tabel 1).

Laodokumentatsiooni töötamise struktuur 16-s uuritud külm- ja konservide jaotuslaos on järgmine:

1) kauba saatelhetede töötlus	- 23,1 %;
2) lao aruandlus	- 26,0 %;

- 3) lao kartoteegi töötlus - 32,3 %;
 4) kaubatellimuste vastuvõtt
 ning vormistamine - 18,6 %.

T a b e l 1

Tööoperatsioonide ajaline struktuur toidukaupade
 jaotusladude erinevates tüüpides %

Tööoperatsiooni nimetus	Universaalse sortimendiga toidukaupade laod (9)	Joogi- laod (22)	Konditri- bakaalkau- pade laod (24)	Külm- ja konservi- laod (26)
Kauba vastuvõtt	17,1	22,0	14,9	14,7
Kauba väljastamine	22,8	30,9	25,2	26,0
Laodokumentide töötlus	50,1	36,6	51,8	50,9
Koristamine	7,5	5,4	4,4	4,7
Laotöö organi- seerimine	2,5	5,1	3,7	3,7

Jaotusladude töötajate töö efektiivsuse tõstmise põhi-
 reservid peituvad eelkõige laodokumentatsiooni töötuserat-
 sionaliseerimises. Esimeseks sammuks selles suunas on dis-
 petsiteenistuste rakendamine, mis paralleelselt transpordi-
 vahendite ratsionaalse kasutamisega haarab ka kaubatelli-
 muste vastuvõtu ning saatelehtede vormistamise. Käesoleval
 ajal rakendatakse seda süsteemi küllaltki edukalt Harju, Pai-
 de ja mõnes teises tarbijate kooperatiivis. Laodokumentat-
 siooni kaaluvamaks elemendiks on kartoteegi pidamine, mis
 on kõikides ladudes käsitsitöö. Seda tööloiku võimaldaks
 suuremates tarbijate kooperatiivides tunduvalt mehhanisee-
 rida väikeste elektronarvutite ehk nn. miniarvutite kasuta-
 mine.

Jaotusladude töötajad jaotatakse kohustuste ringi ning
 ametipalkade määrade järgi vanemlaohoidjateks, laohoidja-
 teks, sorteerijateks-pakkijateks, operaatoriteks, kaubatel-
 limuste vastuvõtjateks ning kartoteegipidajateks. Jaotusla-
 dude töötajate ametipalkade skaala antakse NSV Liidu Minist-
 rite Nõukogu Töö- ja Sotsiaalküsimuste Komitee ning ÜAUKN
 määruses nr. 109/29 31. detsembrist 1976. a.

Laotöötajate põhifunktsioonidest ühe või teise vastu-
 tusrikkuse, tähtsuse toonitamine oleks väär, kuna need kõik

on seotud materiaalsete väärtuste vastuvõtu ja väljastamisega või selle tegevuse dokumentaalse fikseerimisega.

Väljakujunenud praktika näitab, et kahe töötajaga jaotusladudest 2/3-s puudub laotöötajate omavaheline tööjaotus. Enama kui kahe töötajaga jaotusladudes on laotöötajate vahel töö jaotatud, kusjuures vanemlaohoidjad tegelevad tavaliselt kauba vastuvõtu ja väljastamisega, lao-aruandlusega ning laotöö organiseerimisega. Kolme ja enama töötajaga jaotusladudes on välja kujunenud nn. laoraamatupidamine, kus osa laotöötajaid tegeleb ainult kartoteegi, aruandluste, kaudatellimuste vastuvõtmisega ning saatelehtede töötlusega.

Tarbijate kooperatiivide plaanosakonnad planeerivad jaotusladude koosseisud ja määravad nende ametipalgad. Ühe töötajaga ladudes on rakendatud tavaliselt vanemlaohoidja, kahe töötajaga jaotusladudes aga vanemlaohoidja ja laohoidja. Ühe ja kahe töötajaga jaotusladudes on 2/3-le vanemlaohoidjatest ja kõikidele laohoidjatele määratud maksimaalne ametipalga määr. Ühe ja kahe töötajaga jaotusladude olemasolu tingib liiga sagedase vanemlaohoidja ametikoha kasutamise, mis siiski mõningal määral mõjutab vastava tarbijate kooperatiivi käibekulusid.

Jaotusladude töötajate töötasu koosneb põhitöötasust ning preemiast, mida makstakse tarbijate kooperatiivide (enamik kooperatiive) või jaotusladude käibeplaanide (Keila ja Elva TK-id) täitmise ja ületamise eest. Oleme seisukohal, et jaotusladude töötajate premeerimine sõltuvalt terve tarbijate kooperatiivi jaeplaani täitmisest ei ole päris õigustatud, kuna kooperatiivide jaekäive ei formeeru mitte ainult nendest kaupadest, mis läbivad jaotusladusid, vaid ka kaupadest, mis saabuvad otse hankijatelt. Meie arvates oleks õigem, kui jaotusladude töötajate premeerimise aluseks oleks vastava organisatsiooni jaekäibeplaanide täitmine.

Järmiselt aktuaalsed on jaotusladude töötajate töö efektiivsuse probleemid. Tarbijate kooperatiivides peaksid paralleelselt jaotusladude töötajate tööviljakuse näitudega olema analüüsi objektiks ka need kulutused, millega on saavutatud vastav resultaat. Jaotusladude puhul tuleks kasutada järgmisi näite:

1) 100 000 rbl. laokäibe osanev faktiline laotöötajate tööpäevade arv;

2) 10 000 rbl. laokäibe osanev laotöötajate töötasu (rbl.).

Kaubandusorganisatsioonide raames on nende näitajate arvutamiseks informatsiooni saamine lihtne. Analüüsi resultaadid talletavad aga kooperatiividele küllaltki olulist informatsiooni. Nimetatud näitude baasil tehtud analüüs näitab, et erinevates tarbijate kooperatiivides 100 000 rbl. laokäbele osanev faktiline tööpäevade arvu minimaalne ja maksimaalne väärtus erineb suhteliselt stabiilse ning võrreldava sortimendiga kondiitri-bakaalkaupade ladudes 5,5, külm- ja konserviladudes 4,6 ning konservide ladudes 2,6 korda. Analoožilises proportsioonis varieerub ka 10 000 rbl. laokäbele osanev laotöötajate töötasu näit.

Ülalnimetatud analüüsi andmed lubavad järeldada, et osades jaotusladudes on reaalne laotöötajate tööviljakuse kasvuvu reserv. Püüdsime omalt poolt antud küsimust uurida. Jaotusladude töötajate küsitlusel esitasime küsimuse: "Kui Teil oleks võimalik tükitööga senisest enam teenida, kui palju Te suudaksite muutumatu tööolustiku (laoruumid ja tööaeg) juures enam töötada?". Saadud tulemused näitavad, et tööviljakuse kasvu reservi omavad 65,6 % jaotusladudest ning selle kasvu reserv vastab 49,3 laotöötaja tööle.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА
РАБОТНИКОВ РАСПРЕДЕЛИТЕЛЬНЫХ СКЛАДОВ В СИСТЕМЕ ЭРСЮ

И. Сиймон, Н. Роозе

Р е з ю м е

В статье обращается внимание на роль и функции распределительных складов в системе товароснабжения потребительской кооперации. Дается краткая характеристика состояния материально-технической базы распределительных складов. Уделяется внимание вопросам типизации распределительных складов как главной предпосылке применения сдельной формы оплаты труда работников распределительных складов. Обращается внимание на структуру рабочего времени работников складов и указываются дальнейшие пути механизации обработки складской документации. Также уделяется внимание проблемам повышения эффективности труда работников распределительных складов. Для анализа эффективности труда работников распределительных складов предлагается использовать кроме показателя производительности труда следующие показатели:

1) фактическое число отработанных дней работников склада на 100 000 руб. оборота склада;

2) зарплата (в руб.) работников склада на 10 000 руб. оборота склада.